

Technologische vernieuwing: zegeningen tellen maar ook zekerheid bieden

Publieke verantwoording is aan verandering onderhevig door digitalisering en dataficering. Nieuwe vormen van rekenschap dienen zich aan. Denk aan inwoners die vergaderingen van de gemeenteraad live via Twitter van kritisch commentaar voorzien, ondernemers die op Facebook verantwoording vragen over een nieuw kabinetsplan of accountants die via LinkedIn discussiëren met Haagse beleidsmakers over de precieze formuleringen van een voorgenoemen wetswijziging.

Met onze laptops, tablets en smartphones kunnen we niet alleen via allerlei websites de kwaliteit van bestuur en dienstverlening recenseren, maar ook zelf met allerlei datasets aan de gang gaan om na te gaan hoe een overheidsinstelling of ondernemingsbestuur opereert – en daar desgewenst ook (publiek) rekenschap over vragen.

Natuurlijk moet je weten waar je zoekt, maar de mogelijkheden zijn er. En het wordt ook steeds gemakkelijker om zelf grote gegevensbestanden te combineren ten behoeve van de publieke verantwoording. Geen wonder dat digitalisering en dataficering vaak worden opgevat als beloftevolle technologische vernieuwingen die gaan zorgen voor toegenomen transparantie. Zozeer zelfs dat de vraag is gesteld of toetsend onderzoek door de auditor langzaam aan niet overbodig aan het worden is. Wat dan evenwel over het hoofd wordt gezien, is dat er ook aan deze technologische ontwikkelingen een keerzijde zit. Het mooist opgetekend is dat nog

wel in het boek *Weapons of Math Destruction* van Cathy O'Neil, een dataspecialist verbonden aan Harvard die drie belangrijke kwesties aanvoert met betrekking tot onze nieuwe datagedreven wereld.

Ten eerste: de schijn van objectiviteit. Als we spreken over data hebben we het niet over ondubbelzinnige gegevens, maar over registraties die diep met onze vooronderstellingen en voorkeuren verweven zijn. Om een voorbeeld te noemen, het kan zijn dat de politie meer dieven oppakt op bepaalde plekken in de stad dan op andere, omdat hier toch al vaker wordt gepatrouilleerd door agenten. De 'objectieve' data die dan vervolgens door algoritmes worden opgehoest, bevestigen alleen wat van tevoren al vanuit het eigen politieoptreden te voorspellen viel.

Ten tweede: de schijn van effectiviteit. Wanneer data worden gebruikt als basis voor handelen, kan dat leiden tot zichzelf verwerkeliijkende voorspellingen die daarna voor waar worden aanzien. Denk aan de Belastingdienst die op basis van algoritmes besluit om bepaalde groepen intensiever te controleren en hier dan inderdaad meer overtredingen constateert dan bij andere groepen. Is dat nu een bewijs van effectief handelen en een handige omgang met schaarse capaciteit, of juist van een vooraf ingebouwde 'bias' in de data die door eigen optreden wordt waargemaakt?

Ten derde: de schijn van kwaliteit. Mensen weten of leren op den duur altijd hoe ze data kunnen manipuleren en hoe voordeel te behalen valt uit een algoritme dat het verschil tussen succes en falen bepaalt. In mijn academische omgeving geldt de publicatienorm als een bekend voorbeeld, omdat het aantal publicaties eenvoudig is op te voeren door artikelen die eerst in het Nederlands zijn verschenen vervolgens ook nog in het Engels (en Russisch of Chinees) te publiceren en daarna in een boek te verwerken. Een keer hard werken, maar meermaals resultaat. En zo zijn er natuurlijk vele voorbeelden te noemen van 'gaming the system'.

Juist door kwesties als deze zijn en blijven auditors ook in de toekomst hard nodig. Toegenomen transparantie door dataficering en digitalisering kan een zegen zijn, maar ook nieuwe zorgen oproepen. Auditors zijn nodig om op dit punt toetsend onderzoek uit te voeren en waar mogelijk enige aanvullende zekerheid te verschaffen.

Mark van Twist is onder andere hoogleraar bestuurs- en beleidsadviesing op het grensvlak van publiek en privaat aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en wetenschappelijk directeur van de IAA-opleiding van de Erasmus School of Accounting & Assurance.
